

درس ۱

همسایه‌ها: ترکمنستان ، خراسان رضوی ، سمنان ، گلستان
وجود ارتفاعات کپه داغ و آلاداغ باعث سرسبزی منطقه شده است.

درس ۲

ناهمواری‌ها

الف) سرزمین‌های مرتفع:

۱- کوه‌های کپه داغ (دریای خزر تا هزار مسجد) قله مرتفع «می‌سی‌نو»

۲- آلاداغ (ادامه البرز) مرتفع‌ترین قله «شاه جهان» رسوبی برای سنگ، گسل‌های متعدد دارد.

ب) سرزمین پست و هموار

۱- عوامل شکل‌گیری: ساختمانی و آبرفتی؛ الف) حاصلخیز: فاروج، شیروان و ... ب) غیر حاصلخیز: گرمه، جاجرم و ...

۲- مخروط افکنه: حاصلخیزند، اسفراین، جاجرم، سنخواست

تأثیر ناهمواری: میزان بارش، دما، منابع آب، حمل و نقل و ...

فعالیت

با توجه به تأثیر ناهمواری‌ها در تغییر دما به سؤالات زیر پاسخ دهید:

۱- دامنه‌های شمالی و جنوبی آلاداغ را از نظر دما مقایسه کنید. این رشته کوه از سمت شمال به دشت‌های فاروج و شیروان، بجنورد و سملقان محدود می‌شود که دمای هوا در این مناطق، مناسب و خوب است و از جنوب به دشت‌های جاجرم، اسفراین محدود می‌شود که آب و هوای بیابانی و خشک دارند.

۲- ارتفاع شهر بجنورد از سطوح دریا ۱۰۱۰ متر و ارتفاع قله ساکود ۲۹۸۱ متر است. اگر دمای هوا در بجنورد ۱۰ درجه سانتی‌گراد باشد، دمای هوا را در قله ساکود به طور تقریبی محاسبه کنید.
 $2981 - 1010 = 1971$

می‌دانیم به ازای ۱۰۰۰ متر دمای هوا ۶ درجه کاهش می‌یابد پس محاسبه می‌کنیم:

$$\frac{1000}{1971} = \frac{6}{x} \Rightarrow x = \frac{1971 \times 6}{1000} = 11/826 \Rightarrow 11/826 - 10 = 1/826 \quad \text{درجه سانتی‌گراد}$$

عوامل موثر بر آب و هوا: ۱- عرض جغرافیایی ۲- ارتفاع از سطح دریا ۳- جهت چین خوردگی ۴- توده های هوا
مهمترین توده های هوا: ۱- سردسیری ۲- مرطوب غربی ۳- گرم و خشک
انواع آب و هوای استان: ۱- معتدل کوهستانی ۲- سردکوهستانی (آلداغ، کپه داغ) ۳- نیمه بیابانی ۴- بیابانی (جاجرم)

www.sakoye10hom.blog.ir

الف) سطحی: ۱- رود اترک: (از کوه های هزار مسجد - دریای خزر مهم ترین رود دائمی استان و شعبات آن: اوغاز، گلیان و ...)
۲- قره سو: (از اسفراین به کویر مرکز) رودهای فرعی: اولین، کمال ولایت، دربند ...
ب) آب های زیرزمینی: قنات، چشمه، چاه (وضعیت بحرانی: به دلیل چاه های غیر مجاز و برداشت بیش از اندازه)
جنگل ها: عمدتاً غیر تجاری و نقش محافظت از خاک (جنگل ایرانی - توران بیشترین، هیرکانی کمترین)
مراتع: ۱- خوب (گیل و سرانی، شاه جهان) ۲- متوسط (آلداغ) ۳- فقیر (جاجرم، گرمه)
اهمیت مراتع: حفاظت خاک، تعدیل دما، تلطیف هوا و ...
عوامل تخریب مراتع: چرای زیاد دام
پارک های حفاظت شده: ۱- ساریگل (شرق اسفراین) ۲- سالوک (شمال غرب اسفراین) دارای دو اکوسیستم کوهستانی و دشت ۳- قور خود (مانه و سملقان) ۴- گلیل سرانی، شمال شیروان) ۵- میان دشت (جنوب جاجرم)
سازمان جهانی هواشناسی، بیابان را به مناطقی اطلاق می نماید که: بارش و منابع آب به اندازه رشد گیاه نباشد.
دلایل گسترش بیابان استان: بوته کنی، تخم نامناسب، چرای دام، شیوه نادرست آبیاری
ویژگی آب هوایی بیابان استان: ۱- بارش کم و نامنظم ۲- درجه حرارت متغیر ۳- تبخیر ۱۰ برابر بارش
توانمندی بیابان ها: انرژی های خورشید و باد، منابع معدنی، انباشت ماسه و ...
مقابله با بیابان زایی: کاشت درختان خشکی پسند، از جمله گیاه آتریپلکس

مخاطرات طبیعی: ۱- زلزله: به دلیل زیادی و طول زیاد گسل ها، استانی زلزله خیز است ۲- سیل: جایگاه دوم در کشور را دارد؛ علل طبیعی: بارش فراوان، کم شدن پوشش گیاهی شیب زمین. علل انسانی: علل: تجاوز به حریم رودها، نبود مدیریت و ... ۳- زمین لغزش ۴- سرمازدگی

انواع آلودگی های زیست محیطی

۱- آلودگی هوا، اقدامات پیش گیری: دوره های آموزشی، حذف زباله سوزی های بیمارستانی، معاینه فنی خودرو، توسعه فضای سبز.
۲- آلودگی منابع آب، علل: دفع نامناسب زباله، فاضلاب ها، پساب کشاورزی - راهکارهای پیش گیری: جمع آوری فاضلاب ها، تصفیه فاضلاب ها، مکان یابی صنایع، سنجش آلودگی ها
۳- پسماند، راه های پیشگیری: ایجاد کارخانه کمپوست، فرهنگ سازی، اصلاح الگوی مصرف، مکان یابی دفن زباله

علت تقسیم استان خراسان: مشکلات اداری، توزیع غیر عادلانه خدمات

۱۵

فعالیت

۲- به نقشه پراکنندگی بارش استان توجه کنید و پر باران ترین و کم باران ترین نقطه استان را روی نقشه مشخص کنید.
تاروج، پر باران - جاجرم، کم باران

عوامل مؤثر در رشد جمعیت شهری: ۱- اهمیت یافتن مراکز شهری ۲- تبدیل روستاها به شهر ۳- توسعه فیزیکی شهرها
۴- استقرار امکانات رفاهی و آموزشی در شهرها و نیز اشتغال در شهرها

۵۵

www.sakoye10hom.blog.ir

فعالیت

با توجه به شکل (۵-۲) به سوالات زیر پاسخ دهید:
۱- در کدام شهرستان استان تراکم جمعیت بیشتر است؟ بجنورد
۲- علل کمی تراکم جمعیت در شهرهای جنوبی و غربی استان چیست؟ زیرا این مناطق از لحاظ آب و هوایی، آب و هوای نیمه بیابانی تا بیابانی دارند؛ مانند جاجرم

- ۱- با توجه به شکل ۶-۲ تعداد جمعیت فعال اقتصادی استان چقدر است؟ ۵۳۳۲۵۷ نفر بوده است.
- ۲- جمعیت ۱۴-۰ سال استان در سال ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ چه تغییری کرده است؟ این تغییر نشان دهنده چیست؟ در سال ۱۳۷۵ نسبت به کل جمعیت ۴۳/۷۶ بود که در سال ۱۳۸۵ به ۲۹/۳۵ کاهش یافته است که بیانگر کاهش رشد جمعیت است.
- ۳- با توجه به شکل ۹-۲ بیشترین مهاجرت‌های داخلی استان از چه نوعی است؟ دلیل آن را بیان کنید. روستا به شهر، به دلایلی همچون: بیکاری، نبود امکانات بهداشتی، خشکسالی، تحصیل و ...
- ۴- با توجه به شکل ۱۰-۲ از کدام استان‌ها مهاجرین بیشتری به استان ما وارد شده است؟ خراسان رضوی، تهران، سیستان، گلستان
- ۵- به نظر شما علت مهاجر پذیری شهرستان بجنورد چیست؟ به علت وقوع خشکسالی‌های پی در پی و نیز وقوع زلزله در استان و نیز بیکاری جوانان روستایی، باعث شده است که جمعیت، رو به سوی بجنورد که دارای مزیت‌های اشتغالی از جمله کارخانه‌ها و ... است، حرکت کنند. از سوی دیگر همین جذابیت باعث شده که از استان‌های همجوار نیز مهاجرین به این شهر بیایند.

www.sakoye10hom.blog.ir

درس ۸

زندگی روستایی عوامل موثر: دسترسی به آب، خاک، ناهمواری بیشتر روستاها متمرکز شد (پلکانی، شعاعی و طولی).
الگوی مسکن روستایی:

- ۱- ترکمن نشین - ۲- کوهستانی ۳- نیمه بیابانی
- منابع درآمد روستائیان: پرورش ماهی، زراعت، پرورش ابریشم و تولید کالاهای ابریشمی، باغداری و زنبورداری (روستاهای دره‌ای)
- دامداری (کوهستانی) بافت جاجیم، سفره کردی (کرمانجی)
- مشکلات زندگی شهری: مشکلات تردد خودرو، عرض کم معابر، بافت فرسوده، نبود فضای پارکینگ و ...
- زندگی عشایری:
دو ایل مهم شادلو و زعفرانلو، زبان کردی با گویش کرمانجی و تردد استان‌های گلستان، خراسان رضوی و سمنان به این شهر
- اسکان عشایر: ۱- اسکان حمایتی (خودجوش) ۲- هدایتی (برنامه‌ریزی شده)

۶۶

فعالیت

- ۱- شهرگرایی در زندگی روستایی چه اثرات مثبت و منفی را به دنبال دارد؟ از یک سو باعث می‌شود تا نیروی کار لازم وارد شهر شده و تولیدات افزایش یابد (در شهرهایی که به نیرو کار نیاز دارند) اما در غیراین صورت باعث می‌شود نیروی کار روستا تخلیه شده و کار تولیدی کشاورزی تعطیل شود و از سوی دیگر باعث می‌شود با سرازیر شدن روستائیان به شهرها حاشیه‌نشینی، اشتغالات کاذب و مشکلات اجتماعی گوناگونی رخ دهد.

درس ۹

تنوع فرهنگی استان ← گنجینه فرهنگ‌ها یاد می‌شود. اقوام مختلف (تات، ترک، ترکمن، کرد، عرب، لر)
ورزش‌ها: ۱- کشتی با چوچه ۲- اسبدوانی
گویش‌ها: ۱- کرمانجی (نوعی کردی) ۲- ترکی (جغتایی، تاتار، تیمورتاش و ...)
۳- تاتی (جاجرم، گرمه، راز، گیفان به این زبان صحبت می‌کنند)
صنایع دستی: گلیم بافی، سفره کردی، چوچه بافی، چاروق دوزی، نمد مالی، فرش و قالیچه

۷۶

فعالیت

- ۱- چرا برخی از آداب و رسوم از دوام و استمرار بیشتری برخوردارند؟ به دلیل اعتقاد و باور عمیق مردم به آن آداب و رسوم
- ۲- آیا می‌توان با احیای آداب و رسوم محلی در محیط جغرافیایی کار آفرینی کرد؟ از یک سو علاقه و کنجکاوی مردم برای دیدن این نوع آداب و رسوم و از سوی دیگر اشتغال‌زایی بسیار از این گونه آداب و رسوم‌ها می‌تواند در امر کار آفرینی بسیار موثر باشد؛ روستای ایبانه را می‌توان به عنوان نمونه ذکر نمود.

وجه تسمیه: خراسان ← خاستگاه برآمدن خورشید (خورآسان، خوریان - خور (خورشید)، آسان یا آبان ← برآمدن دوران طلایی خراسان در زمان سامانیان، حمله چنگیز عامل ویرانی، دوره ایلخانان بسیار شکوفا شد. در زمان آلغییک اسفراین مرکز حکومت شد.

۸۹

www.sakoye10hom.blog.ir

فعالیت

غیر از آن چه گفته شد، چند شهر تاریخی و آثار باستانی استان را نام ببرید. مسجد جامع جاجرم، نارین قلعه جاجرم، آتشکده اسپاخو در شیروان، شهر تاریخی بلقیس اسفراین

درس ۱۲

قابلیت‌های جاذبه‌های گردشگری

- الف) جاذبه‌های طبیعی: ۱- جنگل‌ها و مناطق حفاظت شده، مانند گلیل سرائی، میاندشت جاجرم ۲- نواحی کوهستانی مانند آلاداغ، کپه داغ و ... ۳- آب‌های گرم معدنی ۴- بیابان گردی و کویرنوردی، مانند جاجرم
 - ب) جاذبه‌های تاریخی: ۱- شهرستان تاریخی بلقیس اسفراین ۲- آینه خانه مفخم بجنورد ۳- رباط قریبل در گرمه ۴- ارگ شیروان
 - ج) اماکن مذهبی: امام زاده دلاور در آشخانه، امام زاده سلطان یعفر در سیاه دست فاروج و ...
 - د) صنایع دستی: گلیم، جاجیم، چادر شب، کلاه گرگی، چاروف دوزی و ...
 - ه) مناطق نمونه ملی: بابا امان، بش قارداش در بجنورد
- اقدامات انجام گرفته در زمینه گردشگری استانی: ۱- ایجاد یساخت‌های گردشگری ۲- مرمت آثار باستانی ۳- ثبت جسمانی موسیقی مقامی ۴- سازماندهی و احیای آثار تاریخی ۵- تاریخ بین روستاهای هدف گردشگر

۱۴۵

فعالیت

- ۱- منظور از فعالیت‌های عمرانی در شهر و روستا چیست. یعنی ساخت جاده‌ها، سدها، پل‌ها و تونل‌ها و ...
- ۲- کدام دستگاه‌ها و نهادهای انقلابی، مسئول پیگیری و اجرای طرح‌های عمرانی در استان هستند؟ جهاد سازندگی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، جهاد دانشگاهی و ...

درس ۱۳

توانمندی‌های اقتصادی

- ۱- بخش کشاورزی: برخورداری از خاک مناسب، آب و هوای متنوع برای کشت انواع محصولات و پرورش دام، طیور و ماهی، زنبورداری، نوغان، باغداری (سیب، انگور، گردو) گیاهان دارویی - دامپروری
 - ۲- مزیت‌های نسبی بخش صنعت: نزدیکی به قطب‌های صنعتی، تنوع محصولات دامی و کشاورزی، عبور خط انتقال گاز، وجود فرهنگ‌های مختلف
 - ۳- معادن: بوکسیت، باریت، گچ، مارن، آهک
- نقش مردم در اقتصاد: نیروی انسانی جوان، کار آمد، تحصیل کرده.
- «ذخایر فراوان زمینه ساز رشد فراوان استان»

www.sakoye10hom.blog.ir

درس ۱۴

چشم‌انداز آینده

- الف) مشکلات و محدودیت‌ها: ۱- وجود گسل‌های فراوان ۲- ضعف شبکه‌های زیربنایی ۳- ضعف خدمات شهری ۴- کمبود تأسیسات رفاهی ۵- کمبود صنایع تبدیلی
- ب) اهداف و راهبردها: ۱- افزایش نوین‌سازی کشاورزی ۲- گسترش زیربخش کشاورزی ۳- گسترش صنایع ۴- توسعه شهرک‌های صنعتی ۵- تقویت مراکز آموزش عالی و ...
- ج) توسعه در بخش کشاورزی و منابع طبیعی: ۱- قیمت‌گذاری مناسب محصولات ۲- توسعه پایدار روستاها ۳- تقویت زیرساخت تولید ۴- کاهش ضایعات محصولات
- د) بخش آب: ۱- آب‌رسانی به شهرها ۲- بهره‌برداری از آب‌های سطحی ۳- ترویج روش‌های جدید آبیاری
- ه) معادن: ۱- جذب سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی ۲- گسترش صنایع تبدیلی ۳- افزایش بهره‌وری